

ТМ	Г. XXXII	Бр. 2	Стр. 445 - 448	Ниш	април - јун	2008.
----	----------	-------	----------------	-----	-------------	-------

Приказ дела
Примљено: 14.12.2007.

Оливера Марковић

ЈЕДАН ДОПРИНОС ЕВРОИНТЕГРАЦИЈИ БАЛКАНА*

У овој публикацији обједињени су текстови настали на тему истраживања¹ културне мапе Србије, у светлу могућности регионалне и европске интеграције. Аутор, Никола Божиловић, у овом делу заузима став да је таква опција не само могућа већ и пожељна, те се са тог становишта бави моделима интеграције које сматра прихватљивим. Потврду свог становишта налази и у добијеним одговорима из истраживања које је спроведено на ову тему. Део интеграције који јесте најосетљивији и који као аргумент често користе њени противници јесте потенцијална могућност губљења властитог националног идентитета у процесу придруживања шире европским вредностима. Стога ово друго поље које аутор истражује и анализира у овом раду јесте доминантно.

Аутор најпре нуди своје теоријско полазиште схватања појма културе, на чијим основама је поставио практични део истраживања. Два су доминантна концепта: култура као комуникација и култура као хуманистичка тенденција. На самом почетку оградиле се од кованице "култура мира" која се користи у називу овог истраживања, због схватања да "не зна за културу која би била, у свом општем појму, противу мира и која би се косила са вредностима које пристају уз категорију и феномен мира". Дакле, према њему, култура сама по себи је хуманистичка тенденција која у свом основу доприноси одржању, продужењу и напретку човека и друштва. С таквим становиштем аутор и улази у сам пројекат и експлицитно изјављује да је мотивисан концептом мултикултуралне грађанске политике, који уважава различитост етничких и културних идентитета.

Што се тиче другог доминантног концепта, Божиловић нуди своје виђење глобализације, које се односи на акултурацију, односно на комуникацију међу културама. У наставку аутор објашњава зашто је комуникација

markovic.olivera@gmail.com

* Nikola Božilović, *Kultura i identiteti na Balkanu*, Filozofski fakultet, Centar za sociološka istraživanja, Niš, 2007, 249 str.

¹ У оквиру два пројекта Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу: *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције* (1310) и *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д).

култура природна појава и како она доприноси културном богатству. Комуникација је основ акултурације, односно културних контаката и додира. Путем ових културних контаката долази до мешања културних садржаја, односно акултуралних утицаја. Оваква врста комуникације међу културама у великој је мери карактеристика Балканског простора, што, према аутору, није чудно "ако се зна да у сваком културном типу има десет процената оригиналних (самосвојних) елемената матичне културе, а да су сви остали путем акултурације дошли из других култура". Наиме, становиште аутора јесте да, поред разлика у културној политици, акултурација као глобални културни феномен јесте нужан и незаустављив процес који узрокује коренисте промене у култури и друштву.

Средишње теме које Божиловић анализира у овом делу су могућност и врста евроинтеграције региона Балкана, уз очување идентитета али и улога традиције у таквом једном процесу. Ауторова главна полазна тачка јесте да је евроинтеграција Балкана не само могућна већ и пожељна у условима уважавања националних и субкултурних специфичности. Све оне који су противници овог пројекта аутор сматра "лажно забринутим бранитељима националних вредности", будући да су противници јединствених културно-цивилизацијских токова. Они културне разлике интерпретирају у етничком кључу и одатле изводе закључак о немогућности мултикултурног друштва. Евроинтеграција подразумева комуникацију између различитих култура, а то је мултикултуралност, односно складан суживот различитих етничких и културних група. Међутим, као што је већ речено, евроинтеграција и мултикултуралност имају своје противнике у свим деловима Европе, па тако и у Србији; они своје позиције углавном граде на питању могућности очувања идентитета – "културне посебности, својеврсности, другости, препознатљивости, индивидуалности, оригиналности, сопства (*селф*)". Питање у коликој су мери угрожене наведене категорије себи постављају и они који су грађански опредељени. Аутор на ово питање даје одговор који је у својој суштини везан за давање, тј. укључивање вредности властите културе у фонд цивилизацијских, универзалних и општељудских вредности. Дакле, ради се о активној улози Балкана на путу уједињене Европе – једино тако Балкан може наћи своје место у једном таквом пројекту, уз очување специфичности. Из ове теоријске поставке аутор формулише практични проблем: како остварити евроинтеграцију Балкана, а при том очувати властити идентитет? Решење овог проблема он види у регионализацији као "најважнијем интересу народа са ових простора – сигуран пут демократизације и снажна препрека нарастању етничких и религијских конфликта", односно у јачању регионалног идентитета. Његов садржај везан је за јединствени социо-културни систем вредности, који представља брану сепаратизму и шовинизму.

Шовизам према овом аутору јесте тзв. агресивни национализам, док, према њему, постоји и позитивни аспект појма "национализам". У данашњој научној јавности на овдашњим просторима ово је веома чест дискурс али и предмет расправа. Са једне стране стоје они аутори који праве разлику између тзв. доброг и лошег национализма, а са друге стране они који одричу могућност да *национализам* као такав буде "добар", већ сваки национализам сматрају лошим (при том је категорија која омогућава појединцу интеграцију у своју друштвену средину заправо *национално осећање*). Божиловић је присталица теоријског становишта које сматра да постоји позитивни

национализам: "Национализам, наиме, може анимирати креативне снаге властите националне културе, предано служити обогаћивању дате културе и бити од користи при њеном трансферу у токове глобалне културе/цивилизације".

У наставку елаборирања главне тезе о могућности и врсти евроинтеграције региона Балкана, аутор сматра од велике важности испитивање односа према традицији јер се он најдиректније повезује са очувањем/губљењем националног и културног идентитета. Ово се испитује у односу на дилему да ли традиција (не) угрожава свест о потреби друштвених промена, "односно да ли су културне вредности дотичне традиције подстицајне за савремено стваралаштво". Управо зато што традицију сматра конструктивним елементом сваке културе, аутор прави разлику у односу на традиционализам и постулира следећу тезу: "традиционализам као темељни однос или културна парадигма представља препреку на путу сваког друштва које је себи одредило задатак да изврши транзицију у правцу прогресивног развоја, то јест културне интеграције у модерне европске друштвене структуре". Са друге стране, процес модернизације компатибилан је са културним развојем, односно унапређењем културе у најширем виду. Што се тиче саме ситуације у Србији, аутор нуди резултате емпиријског истраживања које је урађено на подручју југоисточне Србије и чији налази упућују да испитаници нису испољили видљив страх од продора нових, европских вредности, независно од школске спреме као и од места становања. Осим тога истраживање је показало да се интеграција различитих етничких група које живе на Балкану може постићи само уз подржавање и неговање различитости тих група.

Резултати из спроведеног истраживања, које је вршено на простору микрорегиона, југоисточне Србије, северозападне Македоније и централне и северне Бугарске, упућују на закључак о две основне групе културних идентитета тзв. традиционалистички и космополитски. Заправо реч је о идеалним типовима коришћеним у методолошке сврхе. Прва група национално-традиционалистички јесте онај који показује одбојност према окружењу сопствене (националне) државе и који, и кад заговара придруживање Европској унији, под тим подразумева само материјално економске благодети тог удруживања, без спремности да плате одређену социјалну и културну цену ове интеграције. Други тип, космополитски или реформски, према аутору углавном долази из редова образованих слојева и млађе генерације; ову групу представљају они који су за економски развој и просперитет али и за напуштање врсте културног партикуларизма који не дозвољава Балкану да се интегрише у европске токове.

Поред горе наведених ауторових ставова интересантна је још једна парадигма која се помиње у овом делу, а то је веза између рок културе/идентитета и мултикултуралности, односно интеркултуралности. Читајући ову књигу стекла сам дојам да је аутор лично посебно везан за део у којем говори о рок идентитету. Постоји неколико разлога који су довели до оваквог мог закључка. Прво, у ставовима које заступа аутор, очигледно је да он не припада антиглобалистичком покрету, чије чланове сматра "заљубљеницима скученог простора и заробљеницима затвореног ума". Напротив, глобализацију сматра уједињавањем човечанства у светско друштво које дели виску међузависност, како у економском, тако и у технолошком, културном али и политичком смислу, када је реч о спречавању стварања ауторитарних

режима, иако постоји реална опасност од доминације економски и технички надмоћних сила. Претечама глобализације у смислу погледа на свет и ангажовања Божиловић сматра *рокере*. Зашто је то тако он проналази у карактеристикама рок музике и културе: залажу се за универзалне вредности (љубав, мир, братство људи), не укидају право на различитост. Друго, постоји једна карактеристика културе на којој аутор стално и на више места у овом делу инсистира а то је да је *комуникација* основа и срж сваке културе. Концепти културне политике модерних друштава јесу културни контакти кроз које се преплићу разноликост и заједништво. Тако и долази до концепта мултикултурализма и интеркултурализма, односно мултикултурног заједништва и интеркултурне сарадње. Такав један феномен који је зближавао младе из различитих простора некадашње СФРЈ била је рок музика са својом културом. "Са сигурношћу се може рећи да, све док је рок у овој земљи био водећа култура, он је био природна брана јачању национализма и сепаратизма. Није случајно да су људи који су стали на пут демократском преображају СФРЈ ударили најпре на рок као културну матрицу, која је у суштини најјаче зближавала младе са ових простора". Дакле оријентација на рок културу била је оријентација ка вредностима западне цивилизације. Културолошки кич који је у том времену промовисан био је презасићен националистичким, религиозним и патриотским кичем. Треће, заснива појам рок идентитета, чија је специфичност у томе што оставља алтернативне просторе за индивидуални идентитет, док се културни заснива на идентификацији у рок културу. Рок идентитет је пре свега музички идентитет. Како аутор наводи, музика представља најмање двоструки фактор идентификације: "она је средство путем којег група дефинише себе, а у исти мах представља основ статуса припадања групи". Аутор поглавље о рок идентитету и култури завршава реченицом: *Роцк Идентиту Форевевер*. Божиловић сматра да, када се говори о идентитетима, о њиховом настанку и постојаности, већина теоретичара културе заборавља на карактеристику урбаних друштава, а то је да се она састоје од поткултура. Тако, по њему, добијамо још један тип идентитета, а то је *поткултурни идентитет* који служи као база за многе врсте других идентитета.

На крају, може се рећи да је тема којом се бави ова књига веома актуална у друштвеној стварности данашње Србије, те да је веома корисна референца за све оне који се њоме баве у научно-стручном смислу, али и за шири читалачки круг који само жели више информација или разложене ставове о датој теми. Ово пре свега јер књига садржи, поред мишљења сâмог аутора, и ставове грађана добијене научно-истраживачким методом.